

Bibliotekininkų gyvenimo pasakojimuose atsiskleidę skaitymo tradicijos pokyčiai

SIGITA ASTIKIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas, Donelaičio g. 52, 44248 Kaunas

El. paštas sigita.astikiene@gmail.com

Straipsnyje analizuojami bibliotekininkų gyvenimo pasakojimai apie skaitymo svarbą jų profesiniame ir asmeniniame gyvenime sovietiniais bei nepriklausomybės laikotarpiais, apžvelgiamos skaitymo populiarinimo formos, per laiką pasikeitusios skaitymo tendencijos.

Iš pasakojimų matyti, kad sovietmečiu dirbę bibliotekininkai skaitymą populiarino organizuodami įvairius renginius, rūpindamiesi kilnojamųjų bibliotekėlių veikla, su leidiniais lankydami namuose bei įvairiose įstaigose. Nepriklausomybės metais dirbantys bibliotekininkai daugiau dėmesio skiria dalyvavimui įvairiose projektinėse, netradicinėse veiklose, savo veiklą populiarina pasinaudodami įvairiomis šiuolaikinėmis technologijomis. Naratyvuose išryškėjo ir tai, kad šiandien vaikų poreikį skaityti dažnai nustelbia informacinės technologijos bei internetas. Abiejų amžiaus grupių bibliotekininkai skaitymą įvardijo kaip vieną svarbesnių dalykų savo gyvenime, išryškėjo ir vaikystės bibliotekos ar tėvų įtaka skaitymo pomėgio susiformavimui. Dauguma pateikėjų skaitė ir tebeskaito savo vaikams ir anūkams, ir tai rodo jų pastangas tęsti skaitymo tradiciją šeimose.

Raktažodžiai: bibliotekininkai, gyvenimo pasakojimai, skaitymas, profesinės grupės

---

ĮVADAS

Pasakojimu, kaip ypatingu žmogiškojo pasaulio reiškiniu, šiandien domisi nemažai įvairių sričių mokslininkų [5]. Anot vieno garsiausių žodinės istorijos mokslininkų Alessandro Portelli, būtent žodinis pasakojimas išsiskiria tuo, kad suteikia žinių ne tiek apie istorinius įvykius, kiek apie jų prasmę [21]. Šiame straipsnyje nagrinėjamus bibliotekininkų pasakojimus galima apibūdinti kaip turinčius pusiau folklorinę prigimtį, išsiskiriančius iš bendro kalbos srauto ir tampančius tarsi pereinamąją grandimi tarp gerai pažįstamos tradicinės tautosakos ir tarsi jau nieko bendro neturinčių „dokumentinių“ tekstų [26]. Vyresnieji bibliotekininkai prisiminė pakankamai seną laikotarpį, savo darbo metus jie buvo linkę lyginti su šiandienos bibliotekos situacija, jaunesniųjų pasakojimus galima laikyti tarsi „grįžimu į

dabartį“. Pasak suomių folkloristo Pertti Anttonen, šiandien vis labiau įsivyrąja tendencija folkloro tekstus tirti moderniuose kontekstuose [1].

Apie asmeninius pasakojimus įvairiomis temomis yra rašęs ne vienas lietuvių bei užsienio folkloristas. Lietuvių mokslininkai nagrinėjo autobiografinius gyvenimo pasakojimus, atkreipdami dėmesį į pačių pasakotojų istorijos interpretaciją [4; 5; 6], tyrė, kaip tautosakos pateikėjų gyvenimo pasakojimuose reiškiasi folklorinė patirtis [10], išskyrė vyresniosios kartos pasakotojų, gyvenančių provincijoje ir pragyvenusių jau ne vieną gyvenimo ciklą ir svarbiausius epochos pokyčius, svarbą [27], taip pat analizavo asmeninės religinės patirties pasakojimus [22]. Šio straipsnio autorė jau yra analizavusi bibliotekininkų pasakojimus, suskirsčiusi juos pagal šiandienos jų profesinį statusą (buvę ir esami darbuotojai) [2]. Asmeninės patirties naratyvus analizuoja ir kitų sričių mokslininkai: sociologė Sigita Kraniauskienė nagrinėjo kolektyvinio ir individualaus identiteto sąryšį su autobiografiniais pasakojimais [16], istorikė Dalia Marcinkevičienė, apžvelgdama moterų tapatybes okupuotoje Lietuvoje, šiek tiek domėjosi ir jų profesine veikla [17]. Užsienio autoriai nemažai dėmesio skyrė pačiam pasakojimui, jo žanrams, pasakotojo asmenybei [14], pasakojimus išskyrė pagal tam tikrus tipus bei rūšis [26], jų analizę prilygino ne tik tekstui, bet ir teatriniam pasirodymui [11].

Užsienio tyrėjai domėjosi ir tam tikroms profesijoms atstovaujančių asmenų pasakojimais, daugiausia – mokytojų naratyvais. Profesinės veiklos ir asmens tapatumo santykis nagrinėjamas straipsnyje „The personal and professional selves of teachers: stable and unstable identities“ [9]. Mokslininkai analizavo identiteto vaidmenį mokytojų darbe, profesinės veiklos poveikį asmenybei ir atvirkščiai. Apie asmens ir situacijos konteksto ypatybes, susijusias su žmogaus profesine veikla, rašė ir Mary Beattie savo darbe „Narratives of professional learning: becoming a teacher and learning to teach“ [3]. Straipsnyje teigiama, kad į profesinę veiklą turi būti žiūrima holistiškai, nes profesinis parengimas apima ne tik specialybės dalykus, bet ir asmeninę patirtį, darbuotojų biografijas, šeimines ir kultūrinę aplinką. Darbe analizuojami mokytojų naratyvai išryškina pagrindines temas, kuriose galima išžvelgti esmines problemas, kasdienybės atspindžius bei galimus pokyčius švietimo sistemoje.

Neaptikta kultūros darbuotojų asmeninės patirties naratyvų tyrimų, tačiau yra darbų, įvairiais metodais analizuojančių bibliotekininkų profesinės tapatybės ypatumus, kurie vienaip ar kitaip yra susiję ir su asmeninėmis šių žmonių savybėmis. Tyrimai rodo, kad bibliotekininkai jaučiasi atsakingi už tai, kokią literatūrą renkasi jų skaitytojai, jaučia pareigą parinkti vertingas knygas [19], kartu šios profesijos atstovai ieško įvairesnės profesinės literatūros, kuri padėtų jiems tapti geresniais savo srities žinovais [30]. Yra darbų, kuriuose aptartos bibliotekininkų kaip tarpininkų tarp knygos, technologinių naujovių ir skaitytojų galimybės [15], išryškinta bibliotekininko svarba ne tik sudominant vaikus skaitymu, bet ir užmezgant su jais draugišką ryšį, kartu formuojant teigiamą nuomonę ne tik apie skaitymą, bet ir apie bibliotekininką bei pačią biblioteką [18]. Taigi profesinė veikla dažnai yra glaudžiai susijusi su darbuotojų asmeninėmis savybėmis, jų kasdienybė atskleidžia įvairias socialines problemas, kultūrinius bei istorinius visuomenės gyvenimo aspektus.

Straipsnyje nagrinėjami Ukmergės rajono bibliotekininkų pasakojimai apie skaitymą, knygą ir biblioteką. Iš viso analizuota trisdešimtys bibliotekininkų (1 vyro ir 29 moterų) pasakojimai. Visi pateikėjai anksčiau dirbo arba šiuo metu dirba Ukmergės miesto arba kaimo bibliotekose. Darbe aptariami viešųjų bibliotekų, o pokario metais ir tuomet vadinaujamųjų klubų-skaityklų darbuotojų pasakojimai. Pateikėjai suskirstyti į dvi grupes: 1) sovietiniais metais dirbę bibliotekininkai, šiandien jau pensininkai; 2) didžiąją darbo dalį dirbę

nepriklausomoje Lietuvoje, dauguma iš jų tebedirbantys ir šiandien. Abi grupės sudaro po 15 pateikėjų, kurių amžius yra 32–91 metai. Medžiaga surinkta naudojant pusiau struktūruoto interviu metodą. Nors iš anksto parengtos anketos nebuvo griežtai laikomasi – pateikėjai galėjo laisvai išsakyti savo nuomonę, anketa padėjo nenukrypti nuo pagrindinių temų. Tyrimo medžiaga saugoma Vytauto Didžiojo universiteto Kultūrų studijų katedroje esančiame Etnologijos rankraštyne (*VDU ER*, b. 2663). Pasakojimai analizuojami pagal vieną svarbiausių bibliotekininko profesinės tapatybės dalių – skaitymą. Skaitymo kultūros ugdymas, kaip svarbi bibliotekinio darbo dalis, akcentuojamas nuo pat viešųjų bibliotekų atsiradimo. Skirtingi laikmečiai koregavo būdus šiam tikslui pasiekti, todėl aktualu pažvelgti, kaip šis kertinis bibliotekininkystės elementas – skaitymas – atsispindi užrašytuose gyvenimo pasakojimuose. Šiame darbe į pasakotoją, tai yra bibliotekininką, žvelgiama kaip į individualų atlikėją, tam tikros socialinės grupės narį, kuris priklauso tradicijos perteikėjų bendruomenei [1]. Analizuojama, kaip bibliotekininkas ugdė skaitymo kultūrą skirtingais istoriniais laikmečiais ir ką jam pačiam reiškia skaitymas bei knyga.

SKAITYMO SKATINIMAS KAIP BIBLIOTEKININKŲ PROFESINĖS TAPATYBĖS DALIS

Nuo pat savo įsikūrimo mieste ar kaime bibliotekos buvo vienos svarbiausių kultūros įstaigų. Skirtingais laikotarpiais šiek tiek skyrėsi jų veiklos kryptys, kurios dažniausiai buvo paveikios galiojančiai politinei ir kultūrinei sistemai. Bibliotekininkas turėjo prisitaikyti prie esamos situacijos ir daugiau ar mažiau jai paklusti. Ypač tai galiojo sovietiniais metais. Anot etnologės A. Čepaitienės, sovietmetis pasižymėjo galios ir ideologijos santykiais, kurie persidavė visam socialiniam gyvenimui ir kūrė savitas kultūrinės bei socialines jo formas [8]. Istorinės aplinkybės nulėmė, kad būtent bibliotekos po karo ilgą laiką veikė kaip sovietinės ideologijos bei propagandos įrankis [12].

Bibliotekos kaip knygų išdavimo, skaitymo skatinimo vietos reikšmė vyresniųjų pasakojimuose buvo gana menkai išskiriama. Tai galima sieti su tuo, kad sovietmečiu bibliotekos negalėjo savarankiškai rinktis norimos literatūros, jos turėjo pateikti skaitytojams leidinius pagal valdžios nurodymus [28]. Dauguma vyresniųjų bibliotekininkų, ypač kaime dirbusių, pasakodami, kaip stengėsi pritraukti skaitytojus, biblioteką pristatė kaip žmonių susibūrimo vietą. Kaimo bibliotekininkai organizuodavo įvairius renginius, vakarones, knygų aptarimus, pagal lietuvių rašytojų kūrinius ruošdavo vaidinimus, bibliotekose suburdavo aktyvius bendruomenės narius. Nemažai dėmesio skirdavo ir kilnojamosioms bibliotekėlėms, į kurias nuolat nešdavo knygas, taip sudarydami galimybę skaityti tiems žmonėms, kurie negali ateiti iki bibliotekos. Tarp vaikų būdavo populiarūs įvairūs konkursai, neretai jaunimas padėdavo bibliotekininkams išnešioti knygas skaitytojams į namus. Pažymėtina, kad tokia aktyvi veikla daugiausia buvo vykdoma kaimo bibliotekose.

Ne vienas iš buvusių bibliotekininkų prisiminė savotišką, nūnai retą knygų populiarinimo būdą. Kaime dirbę bibliotekininkai pokario ir sovietiniais metais turėjo lankytis namuose bei įvairiose įstaigose ir siūlyti skaityti knygas, nes iš tuometinės valdžios buvo gautas reikalavimas, kad kaime skaitytų kiekvienas žmogus. Apie šią pareigą bibliotekininkai pasakojo skirtingai. Vieniems šis darbas buvo idėjinis, patrauklus, suteikiantis džiaugsmo negalintiems ateiti į biblioteką, o kitiems – tik darbo dalis ir dažnai visai nemaloni. Tai galbūt lėmė ir kiekvieno pateikėjo charakterio bruožai. Bibliotekininkė Janė, kaimo klube-skaitykloje dirbusi nuo 1948 m., apie tokį darbą pasakojo: *Vaikščiodavom po namus su knygom ir siūlydavom, ir žmonės patys prašydavo, kad atneštumėm knygy. Žmonės džiaugdavosi, būdavo patenkinti, kad knygy atnešdavom. Iš kitų kaimų žmonėm buvo toli ateiti,*

*per mišką reikėdavo eiti, tais laikais ir bijodavo. Kur eidavau, ten pasiimdavau ir knygy, užsikabindavau, sunkiai, kokių dvidešimt knygy, bet nešdavau. Nebuvo ir sunku, jauna buvau (VDU ER, b. 2663/2, p. 13). Visai kitaip apie ėjimą po įvairias įstaigas papasakojo miesto bibliotekoje dirbusi Julijona: *Bibliotekininkai su pundais eidavo į namus ir nešdavo knygas. Čia kaime, o mieste mes turėjom kilnojamas bibliotekėles. Turėjom Vežimų gamykloj, Linų fabrike ir siuvykloj. Tai būdavo prisidedam čimodaną knygy, taikom tokias, kokias pageidauja, kurių užsiprašo. Ir tą čimodaną velkam. Netoli čia buvo, bet vis tiek reikėdavo nešt...* (VDU ER, b. 2663/5, p. 36).*

Iš šių dviejų pasakojimų matyti, kad vienai bibliotekininkei tokia veikla patiko, jai buvo malonu nunešti knygy, pabendrauti, o kita pateikėja pabrėžė, kad šis darbas buvo nemielas, primestas, tik iš reikalo, galbūt ir fiziškai moteris vargino pilnų lagaminų nešiojimas. Paprastai biblioteka suprantama ir įvardijama ją sutapatinant su institucija, fizine vieta, o bibliotekininkui skiriama mažiau dėmesio [25]. Šiuo atveju vaikščiojančius su knygomis bibliotekų darbuotojus galima sieti ne su biblioteka kaip institucija, o daugiau su pačiu bibliotekininku.

Kalbėdami apie sovietmečio laikotarpio skaitytojus, buvę bibliotekininkai išskyrė dvi grupes – mokytojus ir mokinius, tačiau daugiau pasakojo apie vaikus ir darbą su jais. Daugumos vyresniųjų pateikėjų pasakojimuose matyti, kad vaikai buvo geriausi skaitytojai, mylėję knygą ir norėję skaityti. Bibliotekininkė Monika pasakojo: *Mokinukai tokie imlūs, labai nori dalyvauti, nereikia kviesti, nereikia prašyt, patys – aš noriu, aš noriu* (VDU ER, b. 2663/9, p. 53). Pasak pateikėjų, vaikų nereikėjo raginti, jie patys mielai dalyvaudavo įvairiose bibliotekos veiklose, būreliuose, konkursuose, bibliotekoje ruošdavosi egzaminams. Ne viena bibliotekininkė pabrėžė, kad vaikai skaitė daug daugiau nei suaugę darbingo ar pensinio amžiaus žmonės. Taip pat nemažai skaitydavo ir mokytojai, kurie nuolat lankydavosi bibliotekoje ir knygy pasiimti, ir bendrus renginius, veiklas su bibliotekininke aptarti.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, šalyje prasidėję politiniai, ekonominiai, socialiniai bei demografiniai pokyčiai didele dalimi lėmė ir bibliotekų darbo sąlygas bei reikšmę bendruomenėje: kaimuose sumažėjo žmonių, buvo uždaryta daug įstaigų, kaimiškose vietovėse daug kur bibliotekoms teko prisiimti uždarytų kultūros centrų bei kitų įstaigų funkcijas, pasunkėjo vartotojų aptarnavimas, teko spręsti vis daugiau įvairių problemų [7]. Šalia tiesioginio bibliotekininko tikslo – parekomenduoti literatūros – atsirado ir įvairių socialinės globos funkcijų [23]. Dėl šių priežasčių bibliotekos pradėjo aktyviai dalyvauti socialiniuose visuomenės pokyčiuose, padėdamos žmonėms bendrauti, mokytis naujų įgūdžių, dalytis kultūrine patirtimi greitai kintančioje socialinėje aplinkoje [13].

Kalbant apie skatinimą skaityti, jaunesnieji bibliotekininkai apie vaikščiojimą po namus su knygomis beveik nepasakojo. Tik keletas pateikėjų paminėjo, kad teko eiti pas skaitytojus, pabendrauti, užmegzti kontaktą, paskatinti skaityti. Šie bibliotekininkai daugiau pasakojo apie dalyvavimą įvairiose projektinėse veiklose, ryšius su bendruomenėmis, renginių organizavimą, aktyvų dalyvavimą socialiniuose tinkluose. Pasakodami apie skaitymo ir knygos populiarinimą, jie kalbėjo apie žmonių pritraukimą įvairiais būdais reklamuojant bibliotekos renginius, naujai gautas knygas, taip pat apie tai, kad šiandien svarbu išeiti už bibliotekos ribų – rengti garsinius skaitymus, organizuoti netradicinius renginius ir taip pritraukti lankytojų. Ne vienas jaunesniųjų pateikėjų paminėjo, kad šiandien bibliotekininkas skaitytojui turi būti draugas, tik taip gali būti užmegzti artimesni tarpusavio ryšiai.

Šiandien dirbančių moterų pasakojimuose apie skaitytojus vaikus aiškiai galima įžvelgti per kelis dešimtmečius pasikeitusias vaikų skaitymo tradicijas. Ne tik Lietuvoje, bet ir kitose pasaulio šalyse atlikti tyrimai patvirtina sumažėjusį vaikų ir jaunimo domėjimąsi knygomis [29]. Buvę bibliotekininkai pasakojo apie noriai skaitančius vaikus, o esami, atvirkščiai, kalbėjo, kad vaikai skaityti nebenori. Pateikėja Zita, Ukmergės viešojoje bibliotekoje dirbanti trisdešimt penktus metus, pasakojo apie jos akyse pasikeitusius skaitytojus vaikus: *Dabar, vat, net keista, kai būna toks didelis, geras pasirinkimas, o tiesiog nebėra noro skaityti... Tai yra dabar tarp vaikų, nes paprastai siūlai ir iš aštuonių, devynių siūlymų atsirenka dvi knygas, vieną. Retas kuris skaito penkias, šešias knygas. Tiesiog imamų knygų į namus skaičius labai sumažėjo. Ir ta tendencija mažėjimo jaučiasi gal nuo kokių 2005–2006 metų (VDU ER, b. 2663/22, p. 118).*

Beveik visi jaunesnieji bibliotekininkai, pasakodami apie skaitytojus vaikus, pabrėžia, kad šiandien sudominti vaikus yra be galo sunku. Reaguojant į pasikeitusias skaitymo tendencijas, nuolat rengiami įvairūs projektai, skiriama lėšų skaitymui skatinti bei kalbos gebėjimams formuoti [20]. Kaime dirbanti bibliotekininkė Daiva pasakojo: *Dar jei apie garsinį skaitymą vaikams, tai tuo pritraukti vaikus yra galimybė, o jei dar kokį mini spektaklį padaryti, nes dabar vaikus labai sunku sudominti. <...> Nes vaikai labai įnoringi, vis tiek internetas, žaidimai jiems įdomiau (VDU ER, b. 2663/29, p. 168).*

Pateikėjai išskyrė ir konkretų laiką, nuo kada ženkliai pradėjo mažėti skaitančių vaikų – tai interneto atsiradimas bibliotekose. Tuomet vaikai pasinėrė į žaidimų, interneto pasaulį ir knygos bei įvairūs renginiai liko antroje vietoje. Šiandien dirbančius kultūros darbuotojus puikiai nusako Vidos Savoniakaitės šiuolaikinio žmogaus apibūdinimas: išsiveržęs iš uždaros kultūrinės erdvės, esantis informacijos bei globalizacijos virsmuose bei naujuose socialiniuose judėjimuose, jis naujai pažvelgia į save, savo istoriją, kultūros paveldą bei politiką [24]. Kad bibliotekininkas turi reaguoti į pasikeitusius skaitytojų poreikius, teigia ir šiandien Ukmergės rajono bibliotekoje dirbanti Rima: *Ir jaunimas ateina, jaunų daug ateina, ir vaikų. Tai vis tiek tą knygą bandai populiarinti, kad ir per tą facebooką, žinutes rašau, kad naujų knygų turiu arba tokią knygą rekomenduočiau paskaityt, juos tai pritraukia. Ir, žiūrėk, ateina vienas kitas (VDU ER, b. 2663/28, p. 161).*

Esami bibliotekininkai kalbėjo apie vaikų įnoringumą, sudėtingesnę jų sudominimą, apie tai, kad pačiam bibliotekininkui reikia įdėti daugiau pastangų, neatsilikti nuo laikmečio, nebeužtenka tik knygų, reikia išmanyti ir naudoti šiuolaikines technologijas.

SKAITYMO REIŠMĖ BIBLIOTEKININKŲ ASMENINIAME GYVENIME

Kalbėdami apie knygas savo gyvenime, pateikėjai skaitymui suteikia išskirtinę prasmę, šį užsiėmimą laiko labai svarbiu. Jų pomėgiui skaityti turėjo įtakos tėvai, seneliai, mokykla, vaikystės biblioteka ir jos darbuotojas. Vėliau bibliotekininkai skatino skaityti savo vaikus, skaitydami jiems, vesdamiesi į savo darbo vietą.

Vyriausiosios kartos pateikėjų pasakojimuose atsispindi sudėtingas pokario laikas, kai nemažai žmonių buvo beraščiai arba vos pramokę skaityti. Nors tuo metu retas tėvas ar mama galėjo leisti sau tokią „prabangą“ – skaityti vaikams, dažnas, dirbdamas ūkio darbus ar vakarais prieš miegą sekdamas savo vaikams pasakas. Ne vieną iš pateikėjų tėvai ir pabardavo, kad šis užsiima tokiais niekais kaip knygų skaitymas, tačiau šie neklausė tėvų ir būdami smalsūs toliau skaitydavo, kad ir pasislėpę nuo tėvų. Bibliotekininkė Viktorija pasakojo: *Aš nuo pat mažų dienų slėpdavausi nuo tėvų, žiūrėdavau, kur įlįst, vasarą kur*

nors į žoles įlįsdavau ir skaitydavau. Tai tėtė mano, amžinatilsį, sakydavo: iš knygų duonos nevalgysi. Kai kaime gyvenom, tai visko reikdavo, tėvai buvo darbininkai, ne kolūkiečiai buvo visiškai, tai reikdavo padėti, mūsų labai daug šeimoj buvo, padėti reikėdavo prie darbo, prie viso kito, o aš kai įlįsdavau su knygom, iš bibliotekos tenai nešdavausi tas knygas, skaitydavau (VDU ER, b. 2663/10, p. 56).

Esami bibliotekininkai kur kas daugiau kalbėjo apie tėvų skaitytas pasakas, ne vienas jų užsiminė, kad skaityti pramoko brolių ar seserų dėka. Visi jauniausieji pateikėjai teigė, kad tėvai vaikystėje jiems skaitydavo pasakas.

Kalbėdami apie institucijų reikšmę skaitymo pomėgiui, pateikėjai įvardijo mokyklą ir biblioteką. Vyriausieji pateikėjai akcentavo, kad tik mokykloje išmoko skaityti, o jaunesnieji, jau atkurtos nepriklausomybės metais augusieji, minėjo apie perskaityti privalomos literatūros sąrašus, kaip primestą ir nemalonų dalyką. Galima išskirti tai, kad ir buvę, ir esami bibliotekininkai dėl savo skaitymo įpročio bei pomėgio skaityti išskirtinai pirmą vietą skiria savo pirmajai bibliotekai ir jos darbuotojai. Didžioji dalis pateikėjų prisimena ir teigiamai vertina savo vaikystės biblioteką bei bibliotekininkę, teigdami, kad būtent ši įstaiga padarė didžiausią įtaką renkantis bibliotekininko profesiją, paskatino pamilti knygas ir skaitymą. Pateikėja Zita pasakojo: *Ir kaime eidavau į biblioteką. Atsimenu, kad labai malonus jausmas apimdavo... <...> Tai vat, tas gal ir nulėmė, kad bebaigiant aštuntą klasę, man kilo tokia mintis į galvą, kad kodėl gi ne, kodėl gi nepasirinkus bibliotekininko profesijos (VDU ER, b. 2663/22, p. 116).*

Ne viena pateikėja teigė, kad knygas skaitydavo įvairiomis aplinkybėmis. Bibliotekininkė Rimutė pasakojo: *... ir po kaldra su prožektorium užtikdavo, žinai, ir kai į mokyklą ėjom, tai būdavom su uniformom, žiurstai tokie juodi, tai ant kelių knygą pasidėdavau, ir jei pamoka neįdomi, tai pasilenkiu ir skaitau. Kartais būdavo taip įdomu, taip įdomu, nu negi ten klausysi tas pamokas, o jei dar mokytojas dėmesio nelabai kreipia, tai va taip ir buvo. O paskui ir pamokas kai ruošdavai, tai vis paskaitai, o paskui, ai, biški vėliau, biški vėliau pažiūrėsiu, ir užknapsi, užmiegi prie tos knygos, visko būdavo...*

Vyriausiosios kartos pateikėjos, kalbėdamos apie skaitymą savo vaikams, dažniau minėjo, kad skaito anūkams, jaunesnės bibliotekininkės taip pat visos pasakojo skaičiusios arba ir šiandien tebeskaitančios savo vaikams. Kalbėdamos apie savo vaikus, dauguma moterų pasidžiaugė, kad šie mėgo skaityti ir vaikystėje, ir dabar. Šiek tiek mažiau skaito esamų bibliotekininkų vaikai, ypač sūnūs. Tų bibliotekininkų, kurios teigė, kad jų vaikai neskaityo arba jau nebeskaityo, kalboje jautėsi šioks toks nusivylimas ir apgailėstavimas.

Kalbėdami apie skaitymą ir knygas, buvę bibliotekininkai pasakojo apie pomėgį skaityti vaikystėje, jaunystėje ir dabar. Ne vienas pabrėžė, jog dabar skaityti nebegali dėl prasto regėjimo ar akių ligos. Matyti, jog pateikėjams svarbu ir jų artimųjų santykis su knyga. Beveik visi pateikėjai sakė, kad knygos yra labai svarbios, pasakojo ne tik apie savo, bet ir apie vaikų, kitų giminaičių pomėgį skaityti. Pateikėja Monika pasakojo: *Mūsų giminėj visi gerbėm ir mylėjom knygą (VDU ER, b. 2663/9, p. 51).* Vyresnės kartos pateikėjai lygina seniau ir dabar leidžiamus literatūros kūrinius, juos komentuoja, dažnam atrodo, kad seniau jie buvo geresni, įdomesni, vertingesni.

Dauguma esamų bibliotekininkų gražiai atsiliepia apie knygas, biblioteką ir skaitymą. Ne viena pateikėja apie darbą bibliotekoje kalbėjo kaip apie svajonių darbą, buvimą tarp knygų įvardijo kaip malonumą, minėjo, kad nė už ką darbo bibliotekoje nekeistų į kitą. Dauguma dabartinių bibliotekininkų, kalbėdamos apie skaitymą, biblioteką ir knygas, vartoja nusistovėjusius, įprastus posakius, jais išreiškdamos kolektyvinį identitetą,

bibliotekininkų bendruomenei būdingą požiūrį. Kita vertus, čia galime įžvelgti ir individualų identitetą, nes pateikėjos išsako asmeninę nuomonę, kad biblioteka joms yra svarbi. Pasakymai – „man knygos kaip auksas, tik tos knygos išgelbėjo“, „biblioteka kaip šventovė“, „skaitymas, knyga ir biblioteka – tai mano visas gyvenimas“ – rodo, kad pateikėjos jaučiasi gerai dirbdamos bibliotekininkėmis, be to, ir pačios mėgsta skaityti. Pateikėja Genė pasakojo, kaip keitėsi jos požiūris į knygas ir save: *Mokslo metais tai reikdavo daug knygų skaityti, tai kalnus prisikraudavai ir skaitydavai tas knygas. Atrodė, kai kurios jos tokios neįdomios. Paskui, jau baigus mokslus, suaugus, bandžiau iš naujo skaityti – jos visai kitaip skaitosi. Čia tas pats – kas buvo nieks, tas bus viskuo. Kurios buvo neįdomios – pasidarė įdomios, kurios įdomios – pasidarė neįdomios. Turbūt knygą turi tam tikru laiku atrasti (VDU ER, b. 2663/21, p. 115)*. Taigi laikui bėgant keičiasi požiūris į perskaitytas knygas. Pateikėja ne tik skaito, bet ir analizuoja, vertina knygas bei savo požiūrį į jas. Knygos tampa atradimu, suteikiančiu džiaugsmo tam tikru gyvenimo laikotarpiu.

IŠVADOS

1. Skaitymo populiarinimo formos įvairiais laikotarpiais buvo skirtingos. Sovietiniais metais dirbė bibliotekininkai organizuodavo įvairius renginius, knygų aptarimus, pagal lietuvių rašytojų kūrinius rengdavo pasirodymus, nešiodavo knygas į kilnojamąsias bibliotekėles, su knygomis lankydavosi namuose bei įvairiose įstaigose. Nepriklausomybės metais bibliotekininkai daugiau dėmesio skiria dalyvavimui įvairiose projektinėse, netradicinėse veiklose, savo veiklą populiarina pasinaudodami socialiniais tinklais bei kitomis informacinėmis technologijomis. Ir buvusių, ir esamų pateikėjų naratyvuose galima įžvelgti bendravimo, artumo, ryšio ieškojimo sąsają tarp skaitytojo ir bibliotekininko.

2. Dauguma bibliotekininkų išskyrė pačias didžiausias ir geriausias skaitytojų grupes. Vyresnieji bibliotekininkai daug pasakojo apie noriai skaičiusius mokinius bei mokytojus, o jaunesniųjų pateikėjų pasakojimuose išryškėjo pasikeitusios vaikų skaitymo tendencijos – skaityti jiems nebe taip įdomu, nes atsirado daug naujų informacinių technologijų suteikiamų galimybių.

3. Vyresniesiems bibliotekininkams skaitymas ir knyga visais jų gyvenimo laikotarpiais buvo ir yra svarbus. Jų pomėgiui skaityti daugiausia įtakos turėjo jų pačių noras, smalsumas. Skaityti, o vėliau rinktis šią profesiją ne vieną paskatino ir vaikystėje sutiktas bibliotekininkas. Dauguma pateikėjų skaitė ir tebeskaito savo vaikams ir anūkams, tad šeimose stengiamasi tęsti skaitymo tradiciją.

4. Jaunesnieji bibliotekininkai taip pat pabrėžė skaitymo reikšmę, išskirtinai visi skaitė arba tebeskaito savo vaikams. Šiandienos bibliotekininkų išsiugdymui skaitymo pomėgiui daugiausia įtakos turėjo tėvai ar kiti artimi giminaičiai, taip pat jų vaikystės bibliotekininkai. Šių pateikėjų tėvai dažnai juos vesdavosi į biblioteką, ir tai taip pat galėjo paskatinti potraukį skaitymui. Šiuo atveju mažiausią įtaką darė mokykla, kuri daugeliui asocijavosi su privalomosios literatūros skaitymu.

5. Kalbėdami apie skaitymą ir biblioteką, buvę bibliotekininkai akcentavo skaitymo reikšmę, vardijo mėgstamus literatūros kūrinius ir autorius, o esami bibliotekininkai atskleidė savo požiūrį į biblioteką kaip į itin patrauklią ir jiems svarbią darbo vietą.

LITERATŪRA

- [1] ANTTONEN, Pertti. *Tradition Through Modernity. Postmodernism and the Nation-State in Folklore Scholarship*. Helsinki: Finnish Literature Society, 2005.
- [2] ASTIKIENĖ, Sigita. „Čia ne darbas, o svajonė...“: bibliotekinių gyvenimo pasakojimų ypatumai. *Res humanitariae*, 2018, Nr. 23, p. 183–199.
- [3] BEATTIE, Mary. Narratives of professional learning: Becoming a teacher and learning to teach. *Journal of Educational Enquiry* [interaktyvus]. 2000, No. 2, p. 1–23 [žiūrėta 2018 11 15]. Prieiga per internetą: <<https://www.ojs.unisa.edu.au/index.php/EDEQ/article/viewFile/573/443>>.
- [4] BŪGIENĖ, Lina. „Aš jau prisimenu...“: Autobiografiniai lietuvių moterų pasakojimai folkloristo akimis. *Tautosakos darbai*, 2011, t. 41, p. 44–62.
- [5] BŪGIENĖ, Lina. Istorijos patirtis ir refleksija Valkininkų krašto žmonių pasakojimuose. *Tautosakos darbai*, 2012, t. 44, p. 121–136.
- [6] BŪGIENĖ, Lina. Objekto problema šiandienos tautosakos moksle ir naratyvų analizės perspektyvos. *Tautosakos darbai*, 2008, t. 35, p. 38–51.
- [7] CICĖNIENĖ, Viliunė. *Savivaldybių viešosios bibliotekos: paslaugos, įvaizdis, bibliotekininkas*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2009.
- [8] ČEPAITIENĖ, Auksuolė. *Gyvenimo etnografija: vietos, struktūros ir laikas*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto I-kla, 2013.
- [9] DAY, Christopher; KINGTON, Alison; STOBART, Gordon. The personal and professional selves of teachers: stable and unstable identities. *British Educational Research Journal*, 2006, No. 32, p. 601–616.
- [10] DAUGIRDAITĖ, Vilma. Folklorinės patirties apraiškos gyvenimo pasakojimuose. *Tautosakos darbai*, 2006, t. 32, p. 214–224.
- [11] GUNNELL, Terry. Narratives, space and drama: essential spatial aspects involved in the performance and reception of oral narrative. *Folklore: Electronic Journal of Folklore*, 2006, No. 33, p. 7–26.
- [12] JANAVIČIENĖ, Daiva. Kaimo vietovių bibliotekos reikšmė bendruomenėje. *Kaimo raidos krypčių žinių visuomenėje*, 2011, Nr. 2, p. 105–116.
- [13] JOHANNSEN, Carl Gustav. *Pokyčių ir kokybės valdymas bibliotekose*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto I-kla, 2005.
- [14] KAIVOLA-BREGENHØJ, Annikki. Pasakojimas ir pasakojimo pateikimas (ištrauka). *Tautosakos darbai*, 2005, t. 22(29), p. 203–218.
- [15] KATZ, Bill. *Readers, Reading and Librarians*. New York: The Haworth Information Press, 2001.
- [16] KRANIAUSKIENĖ, Sigita. Identiteto tyrimo metmenys: kartų identiteto paieška XX a. Lietuvių autobiografijose. *Sociologija: Mintis ir veiksmai*, 2004, Nr. 3–4, p. 40–52.
- [17] MARCINKEVIČIENĖ, Dalia. *Prijaukintos kasdienybės, 1945–1970 metai*: biografiniai Lietuvos moterų interviu. Vilnius, 2007.
- [18] McDOWELL, Kate. Children's Voices in Librarians' Words, 1890–1930. *Libraries & the Cultural Record*, 2011, No. 46, p. 73–101.
- [19] NELL, Victor. The psychology of reading for pleasure: Needs and gratifications. *Reading Research Quarterly* [interaktyvus]. 1998, No. 1, p. 6–50 [žiūrėta 2018 11 05]. Prieiga per internetą: <<https://msu.edu/~dwong/CEP991/CEP991Resources/Nell-RdngPleasure.pdf>>.
- [20] PETRUŽIENĖ, Sada; GABALYTĖ, Renata. Vaikų skaitymo skatinimas: viešųjų bibliotekų veiklos aspektas. *Tiltai*, 2011, Nr. 3, p. 237–251.
- [21] PORTELLI, Alessandro. The Peculiarities of Oral History. *History Workshop*, 1981, No. 12, p. 96–107.
- [22] RAČIŪNAITĖ-PAUŽUOLIENĖ, Rasa. Šiuolaikinių gyvenimo istorijų bei asmeninės patirties pasakojimų analizės ypatumai. *Lituanistika*, 2011, Nr. 2(84), p. 188–197.

- [23] RAGUOTIENĖ, Genovaitė. *...atversta knyga*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2008.
- [24] SAVONIAKAITĖ, Vida. Įvadas. Tapatybė erdvėje ir laike: kintantys regionai. *LIETUVOS ETNOLOGIJA: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 2007, Nr. 7(16), p. 19–37.
- [25] SCHUMAN, Patricia Glass. The image of librarians: Substance or shadow? *Journal of Academic Librarianship*, 1990, No. 16, p. 86–89.
- [26] STAHL, Sandra K. D. Personal Experience Stories. *Handbook of American Folklore*. Bloomington: Indiana University Press, 1983, p. 268–276.
- [27] STUNDŽIENĖ, Bronė. Šiuolaikinė lietuvių folkloristika ir jos metodologiniai horizontai. *Homo narrans: folklorinė atmintis iš arti*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2012, p. 13–39.
- [28] VAISETA, Tomas. Informacijos hierarchija vėlyvuojų sovietmečiu: bibliotekų atvejis. *Informacijos mokslai*, 2012, Nr. 60, p. 116–134.
- [29] VARNIENĖ-JANSSEN, Regina; RAČKAUSKAITĖ, Neringa. Naujos platformos lietuvių literatūros kūrinių sklaidai ir skaitymo skatinimui: problemos analizė. *Informacijos mokslai*, 2015, Nr. 72, p. 74–101.
- [30] WEAWER, Susan. The professional reading habits of American librarians. *68 IFLA Council and General Conference, August 18–24, 2002* [žiūrėta 2018 11 10]. Prieiga per internetą: <<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED472879.pdf>>.

SIGITA ASTIKIENĖ

Changes in the Reading Tradition Revealed in Librarians' Life Narratives

Summary

This article analyses librarians' life narratives about the importance of reading in their professional and personal lives during the Soviet period and the years of independence. Forms of popularization of reading and reading traditions that have changed in the course of time are discussed as well.

The narratives show that librarians who worked during Soviet times popularized reading by organising various events: they brought books to travelling libraries, they personally took publications to people's houses and various institutions. In the years of independence, librarians are more involved in various projects and non-traditional activities, and popularize their activity by using different modern technologies.

The children's reduced need for reading that nowadays is frequently replaced by information technologies was also observed in the narratives. Librarians of two age groups named reading as one of the most important things in their lives. The influence of children's libraries and parents on the formation of the reading hobby was revealed. Most of the respondents used to read or still read to their children and grandchildren, which shows that attempts are made to maintain the tradition of reading in librarians' families.

Keywords: librarians, life narratives, reading, professional groups